

La ceràmica decorada del gòtic a Catalunya

Prim BERTRAN ROIGÉ

Resumen. La comunicació presentada al III Congreso pretende ser un resumen o recopilación de los estudios realizados hasta la fecha sobre la producción verde-manganeso en Cataluña. Se aportan algunos ejemplos de producción en verde-manganeso procedentes del yacimiento del monasterio sanjuanista de Alguaire (Lérida), datables entre principios del XV-XVI, fecha a partir de la cual entra en rápida decadencia el citado monasterio para desaparecer totalmente a principios del XVII. La decoración, un tanto simple, presenta ciertos parecidos con la producción de Teruel. El autor aporta la hipótesis, documentada, de una posible producción leridana, dadas las referencias de producción cerámica por parte de un grupo morisco ilerdense, del cual consta que hasta 1610 fabrican cerámica bicolor.

Fa gairebé mig segle que tenim referències, tant de caràcter documental com arqueològic, que a Catalunya, durant els segles del gòtic, hi va existir una indústria i un ús important de la ceràmica decorada.

En una notoria comunicació, presentada per mossèn Josep Gudiol i Cunill al I Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat a Barcelona el 1908 (1), propugnava la idea de que al segle XIII les peces de vaixel·la i de parament domèstic catalanes eren o de fusta o de metalls valuosos, d'acord i segons la situació econòmica dels personatges. L'autor assegurava que no existien referències documentals de l'ús de la ceràmica al segle XIII.

Una mica més tard, l'any 1926, J. Sanchiz Sivera publicà al « Boletín de la Real Academia de la Historia » el seu treball *La cerámica valenciana (Notas para su historia medieval)*, sense modificar pràcticament res de les aportacions anteriors a mossèn Gudiol, ja que la quasi totalitat de les seves referències corresponien al regne de València i encara al segle XV.

Caldra esperar 1944 en que Manuel González Martí realitzà la primera valoració de la importància i ús dels estris de ceràmica a València i Catalunya i la seva extensió (2). Tot i que el seu estudi és voluminós i cabdal, no podem dir que constitueixi una obra definitiva. Aportà una llarga sèrie de dibuixos i les reproduccions fotogràfiques de les peces més significatives de Paterna, Manisses i algunes de Manresa. Intentà un estudi tipològic i atorgar-les-hi una nomenclatura. Mancava, però, l'estudi cronològic i el dels centres de producció, principalment. A nosaltres ens inte-

ressava aquesta obra, en tres volums, per l'aportació novedosa de les peces de Manresa, que omplia un buit important en la fabricació de ceràmica decorada a Catalunya.

No obstant, fou bàsic per el coneixement de la vàlua de la ceràmica a casa nostra l'aparició, el 1949, de l'obra de Andreu batllori i Lluís Maria Lluhià, *Ceràmica decorada catalana*, en la que s'intenta una sistematització de les peces i s'ofereix una primera valoració de la ceràmica bicolor, tot establint les diferències amb les produccions de Paterna i Terol (3).

No obstant, un pas encara més important fou l'obra de Marçal Olivari i Daydà, *La cerámica trecentista en los países de la Corona de Aragón*, publicat el 1952, també en versió catalana a la col·lecció « Monumenta Cataloniae ». L'obra fa una valoració global; dedica un capítol, el VII, a la ceràmica bicolor del segle XIV, amb moltes i interessants referències documentals que enriqueixen l'estudi, combinat amb una aportació notòria de làmines. Hi ha un intent de definir nomenclatures i d'establir una tipologia que, ara com ara, ha servit de base als estudis posteriors, per exemple el de Cabestany-Riera.

Paral·lelament i al mateix temps apareix el treball de Joan Ainaud, *Cerámica y vidrio*, dins la col·lecció « Ars Hispaniae », vol. X, que constitueix una bona síntesi i aportà en el seu moment una completa relació bibliogràfica així com també notícies específiques originals i reconsideracions per a la datació d'algunes peces, per exemple el bol dels banys àrabs de Girona.

També de síntesi ha estat d'obra d'Alexandre Cirici i Ramon Manent, *Ceràmica catalana*, apareguda el 1977 (4). Re-

(1) *Actas I Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1913, vol. II, pàgs. 744-750.

(2) GONZÁLES MARTÍ, M.: *Cerámica del Levante español, Siglos medievales*. Loza, Barcelona, Ed. Labor, 1944.

(3) *Ibid.*, pàgs. 17 i 75.

(4) CAIRICI, A.-MANENT, R.: *Ceràmica catalana*, Barcelona, Ed. destino, 1977. Per a la ceràmica bicolor, vid. pàgs. 76-82.

sumeix aportacions anteriors, amb riques il·lustracions. Aporta un bon comentari estilístic i dona una bibliografia bàsica. Interessa per les interrelacions amb les ceràmiques valencianes i de Terol.

Amb menor amplitud que fa al tracte de les peces catalanes podem esmentar, entre les obres de divulgació, la de Lluís Maria Lluïà, *Ceràmica medieval espanyola*, apereguda el 1968 (5). Resumeix molt sucintament aportacions anteriors, de cara a presentar un manual de divulgació ben interessant.

En aquesta mateixa línia podem citar el de Maria Antònia Casanovas, *La ceràmica catalana*, (6) apareguda el 1983. Enmarca la producció ceramista en un context polític i social, evidentment relatiu al Principat.

Els dos estudis més recents de la ceràmica bicolor del segle XIV, i que creiem que cal resaltar, són:

1) El ja esmentat de Cabestany-Riera: *Ceràmica de Manresa. Segle XIV*, (7) publicat en una edició de tiratge i difusió molt reduïts, per la Caixa d'Estalvis de Manresa, l'any 1980, i que avui és malauradament difícil de trobar. Constitueix un estudi molt acurat i individualitzat de les peces del museu de Manresa, procedents de les voltes de l'església del Carme, cremada l'any 1936. L'exposició està molt ben estructurada, precisa molt bé les diferents tipologies i es qüestiona la procedència de la ceràmica, sense atrevir-se a afirmar que el seu origen pugui ésser realment manresà.

2) L'altre és el treball de Lluís Monreal i Jaume Barrachina: *El castell de Llinars del Vallès. Un casal noble a la Catalunya del segle XV*, publicat l'any 1983 per l'abadia de Montserrat, dins la col·lecció « Biblioteca Abat Oliba », n° 28. Fa un plantejament general de les ceràmiques trobades en l'excavació d'aquest castell del Vallès (8). Analitza amb concreció les troballes de ceràmica bicolor verd-manganès (9) i monocolor negrosa (10).

A part dels estudis específics o que inclouen la ceràmica catalana, volem assenyalar també l'existència d'altres treballs que per raons de proximitat són del nostre viu interès:

1) Els dos sobre la ceràmica boicolor de Terol, segurament d'origen anterior al de Paterna, obra de M. Almagro i Ll. Lluïà: *La ceràmica de Teruel*, (11) i la de M. Almagro Gorbea: *Aportación al estudio de la ceràmica de Teruel* (12).

2) El dedicat a la ceràmica procedent del castell de Colliure, per Simone Verdier: *La ceramique médiévale decoree d'oxyde de cuivre et de manganese retrouvée au chateau royal de Collioure* (13). Denota la presència de ceràmiques procedents de Paterna, Terol, imitacions d'aquestes, ceràmiques d'origen català i altres de locals. la gran activitat comercial

d'aquest port, que posa de relleu l'autora, així com el paper de nus de comunicacions per al conjunt del regne de Mallorca, explica aquesta varietat d'origen. D'altra banda, la lleuda del 1249 atorgada per Jaume I ja contempla aquestes entrades.

En resum, podem dir que els darrers 40 anys hi ha hagut una constatació arqueològica i una valoració de la ceràmica catalana del gòtic o baixa Edat Mitja, decorada en verd d'òxid de coure i negrès o bru d'òxid de manganès, aplicats sobre ceràmica amb bernís blanc d'estany.

Roman, en canvi, molt fosca la problemàtica relativa a la datació documental de les produccions ceràmiques. Les referències són tothora ben minses i, una de les millors, les lleudes, és objecte d'una aportació en aquest III Congrés. A Catalunya, els fons dels Arxius de Protocols, llevat d'algunes excepcions, com el de la ciutat de Barcelona (14), han estat molt poc o gens estudiats. Apuntem aquí la necessitat de treballar en aquest filó com un dels puntals per a aconseguir la determinació cronològica de les nostres produccions. De les possibilitats d'aquestes fonts ningú en dubta, voldria posar només l'exemple del fons notarial de Verdú (de l'Arxiu Comarcal de Cervera) on als volums de finals del segle XIV apareixen terrissaires com a testimonis o veïns de propietats, quan era un tòpic situar la primera datació dels ceramistes verdunins a començaments del segle XVI. Inclús creien que cal reconsiderar l'excessiva generalització de l'ús d'estris de ceràmica, ja que les lleudes fan pensar en un comerç molt intens i una gran producció i ús de la vaixel·la de fusta (15).

II

Voldria recordar, breument, el marc i el procés d'aparició de la ceràmica bicolor al Principat. Sigui'm permès reiterar coses que són prou conegudes, però que potser cal citar-les per a entendre millor l'àmbit en que apareix aquella tipologia ceràmica.

També em sembla redundància recordar aquí el paper cabdal del món islàmic com a introductor de la tecnologia i decoració pròpies, primer a Terol, després a Paterna i finalment al cap d'un segle, a Catalunya (segle XIII).

A Al-Andalus s'expandí el vedriat estannífer que ben aviat intentà imitar la blancor de la porcel·lana xinesa. Amb l'afegitó de l'estany s'aconsegüí l'opacitat desitjada. Damunt s'hi aplicaren, d'acord amb els gustos, el color verd del coure, el morat-marronós del manganès, el blau del cobalt, els reflexos metàl·lics, etc.

La cultura islàmica, que té arrels en l'imperi bisantí i en el sassànida, introduí a la Península una rica temàtica decorativa de tradició oriental, com les llebres, ocells, flora... , completades amb temàtica cristiana. Fins i tot el nom de « màlica » amb que és coneguda a la Catalunya de

(5) LLUBIA, L. M.: *Ceràmica medieval espanyola*, Barcelona, Ed. Labor 1968.

(6) CASANOVAS, M. A.: *La ceràmica catalana*, Col·lecció « Coneguem Catalunya », n° 4, Barcelona, 1983.

(7) CABESTANY, J.-RIERA, F.: *Ceràmica de Manresa. Segle XIV*, Barcelona, Caixa d'Estalvis de Manresa, 1980.

(8) Pàgs. 87 i segts.

(9) Pàgs. 93-116.

(10) Pàgs. 116-124.

(11) Publicat per l'Exma. Diputació Provincial de Teruel, l'any 1962.

(12) Dins la revista « Teruel », vols. 49-50 (1973), pàgs. 5-32.

(13) Publicat a la revista « Archéologie Médiévale », II (1972), pàgs. 281-293.

(14) Penso, per exemple amb el treball de l'equip « Broida », dirigit per M. T. Vinyoles Vidal, *Els atuells de terrissa a les llars barcelonines vers l'any 1400*, a « Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval », annex 3 dels *Acta Mediaevalia*, Barcelona, 1984, pàgs. 199-240.

(15) BERTRAN ROIGÉ, P.: *La lleuda de Cervera (segle XV)*, « Miscel·lània Cerverina », II (1984), pàgs. 57 i 63.

finals del XIII, s'atribueix a la provinença islàmica, concretament de Màlaga.

Ja hem dit com aquestes tècniques s'escamparen pels tallers de València-Terol i, d'allí passaren a Catalunya. En els últims anys s'ha reivindicat, i sembla provar-se, el paper de pont del waliat de Lleida o de la Taifa, en el seu cas, com a intermediària molt directa. L'estudi que en aquests moments estan realitzant Josep Giral i Emili Junyent sobre les restes de la plaça de Sant Joan de la capital del Segre, penso que evidenciaran aquest important paper.

Ia en un altre context, concretament el de la societat catalana de finals segle XIII i del segle XIV, convindria ressaltar el fet que es vagi convertint en usual la presència de peces de ceràmica en l'aixovar domèstic. Els terrissers eren un element important a les ciutats. Barcelona, per exemple, els té representats al Consell de Cent, creat per Jaume I l'any 1257, amb dos dels seus membres. A Lleida, en canvi, aquesta indústria va romandre pràcticament en mans dels musulmans des de la seva reconquesta al 1149. Així, al 1166-1168 vivien a la ciutat un tal Obaquer, « lo cantirer », i un tal Jucef, fill d'un altre cantirer. Aquests i altres continuaren exercint ininterrompudament aquesta feina, al carrer Obradors, fins al 1610. Els inventaris fets després de l'expulsió dels moriscos demostren que realitzaven obra monocroma i policroma als seus tallers. La decoració mural de la Pia Almoina, un dels frescos de temàtica laica més sobresortints del gòtic català, palesen l'ús de la vaixela de terrissa com a cosa corrent en aquest període, àdhuc entre els pobres (16).

Retornant a l'exemple de Barcelona, els terrissaires del segle XIV s'havien agrupat en la Congraria de Sant Hipòlit, amb seu a la capella de Natzaret, i formen els seus estatuts el 8 de juny de 1304, on s'hi especifica l'existència de 3 oficis diferents entre els ceramistes:

- 1) Els « ollers » que fabriquen estris de cuina i rebost.
- 2) els « rajolers » dedicats al material de construcció.
- 3) els « gerrers » dedicats a la producció de gerres i olles per a guardar líquids en quantitats importants.

D'aquest segle data l'agrupació dels terrissaires barcelonins en un carres propi, el dit d'« Ollers », que al XVII canvià el nom per « Escudellers » (o fabricants d'escudelles) conservat fins als nostres dies.

Les Ordinacions municipals d'aquest ofici o oficis eren força exigents de cara a garantir la idoneïtat de les produccions. El prof. CABESTANY i la seva esposa F. RIERA en donen una transcripció parcial en el seu treball ja citat (17).

A Lleida (per continuar posant un exemple de ciutat interior o de la Catalunya de ponent) una organització d'aquesta mena no s'aconsegueix fins a començament del segle XVII, després d'haver desplaçat els moriscos en el monopoli quasi total d'aquesta indústria. Així, la confraria de Sant Hipòlit no s'endegà fins al 1601, quan un grup de gascons començaren a ocupar els llocs abandonats (18). Tampoc coneixem l'existència d'ordinacions específiques de la Paeria per regular l'ofici. Existeix, així sí, un barri especial, centrat en el carrer Obradors, dins del barri morisc

i prop d'una de les sortides de la ciutat vers l'Aragó.

Resumint, hem d'acceptar que a Catalunya, i a finals del segle XIII i principis del XIV es tendí a deixar la fabricació exclusiva de ceràmica grisa per fer-ne de popular, envernissada o decorada. Els gustos i tècniques islàmiques s'havien imposat i la gent començà a distingir bé entre les fabricacions de València, de Terol o les de la pròpia Catalunya, encara que a totes se les denominés amb el nom comú de « Màlica ». Queda, però, un problema cabdal: Tot i saber que existeix una producció de terrissa per a ús domèstic, ens són desconeguts els centres de producció i el règim artesà i mercantil que tenia l'organització dels terrissers i llur vida quotidiana.

Els distints autors que han treballat la ceràmica bicolor catalana han arribat a conclusions provisionals, i algunes vegades un tant divergents. Globalment hom accepta que aquest tipus de manufactura degué iniciar-se al segle XIII, com a derivació de la ceràmica morisca de Paterna-Terol. Tingué l'apògeu màxim al llarg del segle XIV i el va perdre al segle XV. Com a centres productors hi hagué l'important de Barcelona, perfectament documentat, i segurament n'hi deurien existir també a Girona (19). Manresa tot i no haver-hi deferències documentals per al segle XIV és molt factible, com també és possible el cas de Lleida, amb una tradició i tècniques singulars. Recentment Albert Benet ha localitzat, per al cas de Manresa, l'indret d'on s'extreia l'argila per a la fabricació de les ceràmiques.

Estilísticament, hom considera l'origen d'aquesta ceràmica bicolor interrelacionat amb el món del romànic tardà, especialment quan es parla de les rajoles triangulars de la catedral de Tarragona, reproduï des a bastament per BATLLORI, LLUBIA, CIRICI i AINAUD. Hi són presents una descurança en l'execució: rugositat del bernís, mal tamissat de les terres i cobriment irregular de l'òxid d'estany. La interpretació cronològica més radical les fa de l'època de la construcció de la sala capital de Tarragona (mitjans segle XIII), però Marçal Oliver ja en resaltà el traç estèrgit propi de manufactures abundants i standarditzades (20) considera que una rajola pot ésser reposada en qualsevol moment, sense remoure el conjunt, i que per tant no és correcte detar-les d'acord amb tota l'estructura arquitectònica, a més els trets facials i el dinamisme de l'esfinx els considera més propis del gòtic que del romànic.

AINAUD col·loca la segona manufactura important (considerada així tradicionalment) d'aquest grup ceràmic, el bol procedent dels Banys Arabs de Girona, a finals del segle XIII, concretament a l'època de la seva restauració (1294), i que és un bon exponent de la tradició i influències orientals (21).

Igualment s'accepta aquesta cronologia per l'alfardó del Conill dels volts de Girona (22), i A. CIRICI també fa d'aquest moment les peces trobades a Colliure, estudiades per Simone Verdé (23).

(16) BERTRAN ROIGÉ, P.: *El menjador de l'Almaina de la catedral de Lleida*, « llerda », XL (1979), pàgs. 89 i sgts.

(17) CABESTANY, J. F.-RIERA, F.: *op. cit.*, pàg. 16.

(18) LLADONOSA, J.: *Historia de Lleida*, Tàrrrega, 1974, vol. II, pàg. 447.

(19) SOLER, N.: *Ceràmica catalana recollida a les nostres comarques (segle XIV-XIX)*, Girona, Exma. Diputació provincial, 1978.

(20) OLIVAR DAYDI, M.: *op. cit.*, pàg. 84. MONREAL, LL.-BARRACHINA, J.: *op. cit.*, pàgs. 97-98.

(21) Vid. reproducció a CIRICI, A.: *op. cit.*, pàg. 77.

(22) *ibid.*, pàg. 80.

(23) *ibid.*, pàg. 80.

Tant CABESTANY-RIERA (24) com CIRICI (25), fan de la tercera dècada del segle XIV les peces trobades a les boltes del presbiteri de Santa Maria de Pi de Barcelona, arruïnades en la guerra civil i refetes entre 1949-52.

Però una de les troballes més sensacionals fou la de l'església del Carme de Manresa. L'incendi del temple pel juliol del 1936 deixà a l'envista la ceràmica dipositada a les boltes feia 600 anys. Una part anà a parar a col·leccions particulars i una altra fou enviada als tallers de restauració del Museu arqueològic de Barcelona.

L'església del Carme es principià en la segona dècada del segle XIV i el seu acabament no podem situar-lo fins a mitjans de segle. Cabestany creu que la ceràmica dipositada allí deu ésser del 1330 al 1360. Donat que es tracta d'unes peces defectuoses (no pas velles) cal pensar amb tota seguretat que són de producció local, que eren un rebuig del taller i s'aprofitaren per a aquell ús atenent la necessitat d'abaratir el cost de la contrucció.

Les varietats tipològiques són importants: escudelles talladors, plats, servidores, gerres, escudellons, tupins i pots d'apotecari.

L'anàlisi de les pastes realitzat pel prof. Maurice Picon de Lió, ha donat com a resultat que l'origen de la matèria prima no ha d'ésser forçosament manresà o del redós. Fins i tot al fogatge de la ciutat del 1332 no hi figura cap terrissaire. Es possible que fos un menestral que, coneixent l'ofici, es desplaçés de lloc i fabriqués in situ el material i cerqués un tipus d'argiles semblant per tal d'aconseguir una barreja anàloga a la que hauria treballat sempre en altres indrets.

L'ornamentació no està en relació amb la tipologia. El fet d'ésser rica o pobre respon a un interès econòmic i d'ostentació de riquesa. Cabestany-Riera crueuen que va existir una unitat temàtica de la decoració i plàstica de les ceràmiques catalanes amb clares diferències amb Terol i Paterna. Sens dubte una de les més importants fou l'ús dels colors, molt més clars que els de Terol, i a més, a Catalunya el verd no sols s'usava com recomplert del dibuix sinó que també serveix per a definir o delinear figures. I mentre a Terol hi ha un verd intens i un morat profund, amb una pinzellada robusta, a Catalunya el manganés pren un to negrós i el verd pren un to clar. L'argila emprada al Principat sol ésser de menor qualitat, amb abundants impureses. Inclús s'esmalta amb tonalitat blanc-groguenca que deixa transparentar el color vermell del fang degut a la manca d'estany a la mescla.

En el cas de Llinars, la ceràmica presenta decoració bicolor (en el cas de peces grans) i monocolor (per a peces mitjanes i petites).

La riquesa de la troballa ha donat peu per a un estudi molt complet de la varietat d'orles:

1. Un sol filet en manganés
2. Dos filets en manganés
3. Dos filets en manganés amb verd entremig
4. Entre 4 filets en manganés, rombos amb aspa i 3 traços transvers.
5. Entre 4 filets en manganés, 2 pics en manganés i 1 en verd

6. Entre 4 filets en manganés, pics en manganés paral·lels i equidistants

7. Entre 4 filets en manganés, traç en zig-zag en manganés

8. Entre 4 filets en manganés, traç en zig-zag en verd

9. Entre 4 filets en manganés, semicercles en manganés

10. Entre 4 filets en manganés, ziga-zagues en manganés

Els motius centrals de la decoració sol ésser, en general, els de tipus pseudo-heràldic i geomètric, sols o entornats d'una circumferència.

En peces més senzilles se substitueix el verd per un manganés menys intens (més diluït) i s'apliquen els dos tons amb el mateix disseny de la decoració bicolor. En general són « plats » i « escudelles ».

Es pot apreciar a Llinars una forta tendència a l'esquematisme i simplicitat, cobre tot d'orles i motius centrals, fet molt propi del segle XV en aquesta varietat de ceràmica decorada.

La similitud d'orles i motius centrals entre Manresa-Cotlliure-El Pi de Barcelona i Llinars pot explicar-se pel predomini d'un centre manufacturer amb capacitat per a imposar productes a tot el territori o criteris estilístics a tots els terrissaires. Aquest centre de macroproducció seria sens dubte Barcelona.

La decadència d'aquesta manufactura, observada estilísticament i tècnica a Llinars, a què fou deguda i per què s'abandonà el verd-manganés a la segona 1/2 del XV?

La resposta a aquesta qüestió s'havia vinculat amb la decadència catalana, les crisis internes del Principat, la forta minva del potencial demogràfic, aquest darrer punt ben palès en el cas de Manresa considerat com el paradigma.

No obstant, potser caldria replantejar-se les raons, ja que una crisi d'aquesta mena no hauria permès la compra de tantes manufactures decorades procedents de València a partir del primer 1/4 del segle XV. No semblaria adient pensa que hi hagué més aviat un procés de substitució dels models valencians, arraconant la verd-manganés local?

III

Per la nostra part hem pensat que seria adient aportar a aquest III Col·loqui Internacional la troballa d'uns fragments de ceràmica bicolor (verg i manganés) localitzada en l'exploració que vàrem efectuar l'any 1978 al recinte del desaparegut monestir d'Alguair (Lleida), amb el meu col·lega de l'Estudi General de Lleida, Emili Junyent. Sobre més de tres centenars de fragments de ceràmica (la major part grisa o decorada en blau de cobalt) ens fou possible destriar-ne altres 16 pertanyents a plats i escudelles, amb un decorat abundós damunt un bernissat blanc o blanc-grogós, i que per les formes semblen correspondre a finals del segle XV.

El monestir d'Alguair fou una fundació tardana de la branca femenina de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem. Iniciat vers el 1250, desaparegué el 1640, quan amb motiu de la « Guerra dels segadors » les religioses es traslladaren definitivament a Barcelona.

Regides per la regla de Sant Agustí, les monges prenién a més com a pauta de conducta comunitària les ordina-

(24) CABESTANY, J. F.-RIERA, F.: *Hallazgos de cerámica medieval en la iglesia de Santa María del pi de Barcelona*, Valbonne, 1978, pàg. 410.

(25) CIRICI, A.: *op. cit.*, pàg. 80.

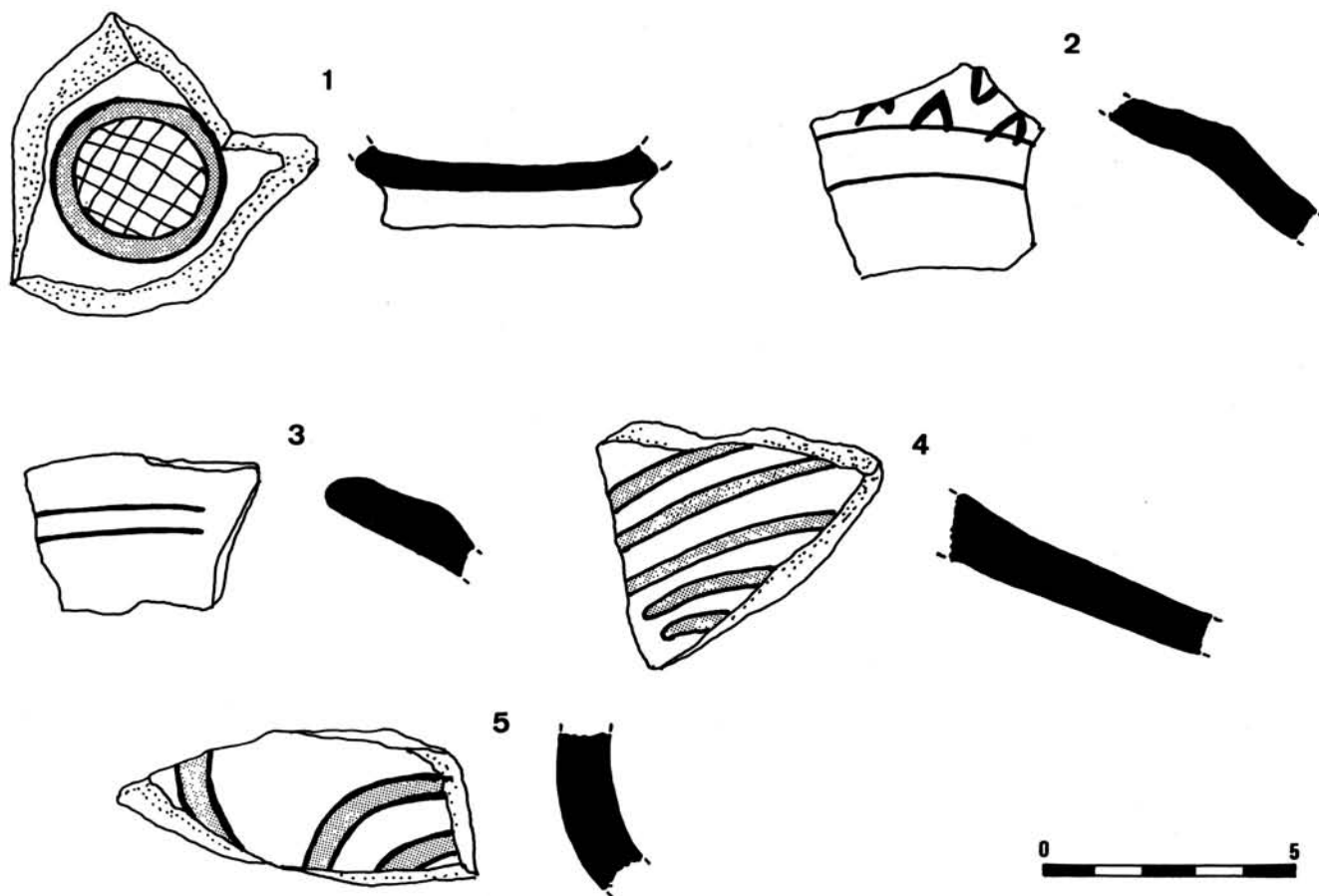

FIG. 1

cions o normatives emanades pels Grans Priors de Catalunya o els Grans Mestres de l'orde. A través d'aquestes ordinations (coneixem bé les del 1330) (26) hem pogut comprovar l'existència d'una vida comunitària molt laxa, bàsicament centrada en els actes litúrgics, ni tan sols els àpats eren comuns. Cada monja en entrar al convent duia amb seu dot l'aixovar necessari per viure en una de les cases que li era destinada, junt amb el seu servei propi; àdhuc l'obligació de residència i clausura era sovint incumplida, ja que les religioses, filles de l'alta noblesa catalana (barcelonina en sa major part) feien llargues residències a la ciutat comtal. Entre l'aixovar de les monges més il·lustres, de les que ens n'ha quedat record en llurs testaments o inventaris de béns, com Constança de Masdovelles (1421), Catarina de Vilanova (1484) o Romia Sacortida (1389), presenten la peculiaritat d'aportar manufactures de ceràmica de qualitat, com s'esqueia en dames nobles. (L'abundosa presència de ceràmica de qualitat en el jaciment ho confirma). Malauradament cap dels inventaris especifica la qualitat dels plats o de l'«obra de terra».

Dels fragments de ceràmica bicolor que hem individualitzat no correspon cap d'ells a la mateixa peça. Es poden considerar dividits en fragments bicroms i monocroms (no saben si en una altra part de la mateixa manufactura hi hagués pogut haver altre color).

1. FRAGMENTS DE DECORACIÓ MONOCOLOR NEGROSA DE MANGANÈS (1 i 2)

Corresponen a un fos d'escudella (1) i a una bora de plat (2). El primer presenta un motiu central de doble orla encerclant un reixat de 5 traços perpendiculars. El segon sembla una orla entre 4 filets (només es veuen els dos interiors), no hi ha l'alternança de pics en sentit oposat.

2. FRAGMENTS DE DECORACIÓ MONOCOLOR EN VERD (3, 4 i 5)

Decoracions lineals, indesxifrables en un cas (5), de línies concèntriques irregulars en l'altre (4) o d'una lleugera sanefa d'un filet en el tercer (3). Sembla que corresponen a una escudella i dos plats, respectivament. La decoració en verd de les dues darreres és molt més clara que la primera.

3. DECORACIÓ BICOLOR

3.1. Fons de plats (6, a 13)

Una orla de 2 (6, 7, 9, 10) o 4 filets (8 i 11) enmarca un dibuix central de tipus vegetal, o de tipus geomètric que sembla correspondre a una estrella, delineades en manganès i amb l'interior reomplert de verd de coure (6, 7). Sense un marc circular tenim la figura 12 de motiu vegetal: quatre lòbuls d'un verd pàl·lid enmarcats per óvals de manganès amb tres branquillons del mateix color; així com motiu central, una cara figurant un sol, enmig d'una orla de tres filets de la que emergeixen raigs laterals en

(26) Vid., *Les ordinations del convent d'Alguair*, « Cuadernos de Historia Económica de Catalunya », XVII (1977), pàgs. 25-56.

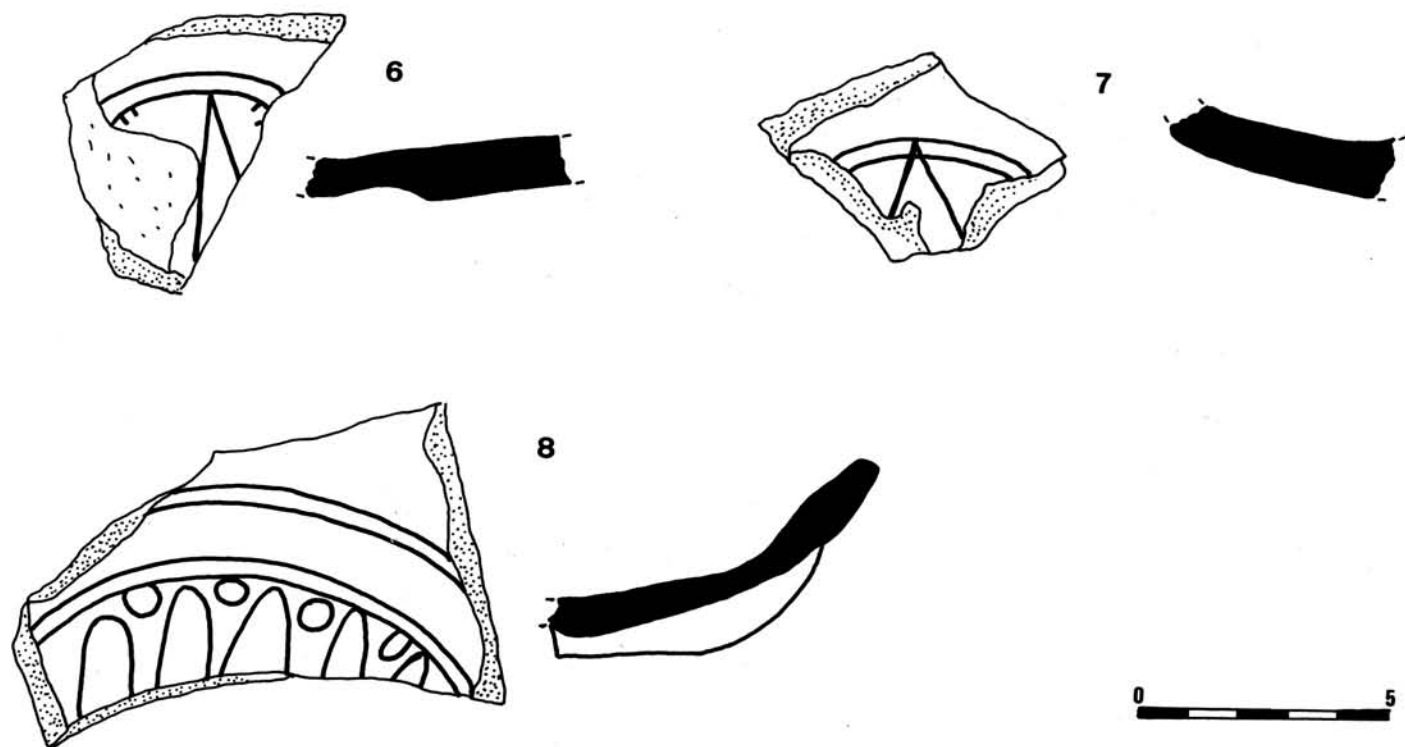

FIG. 2

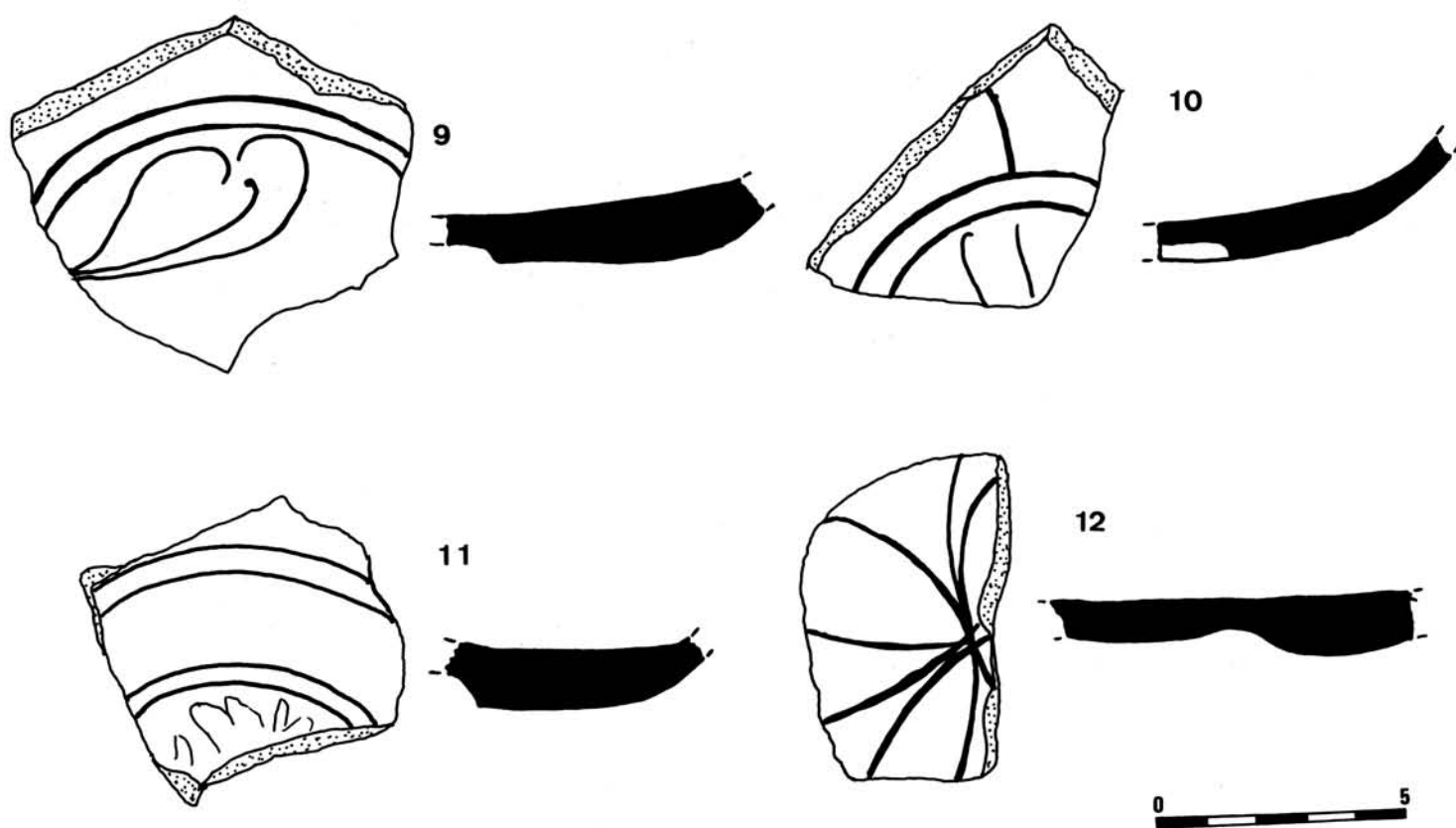

FIG. 3

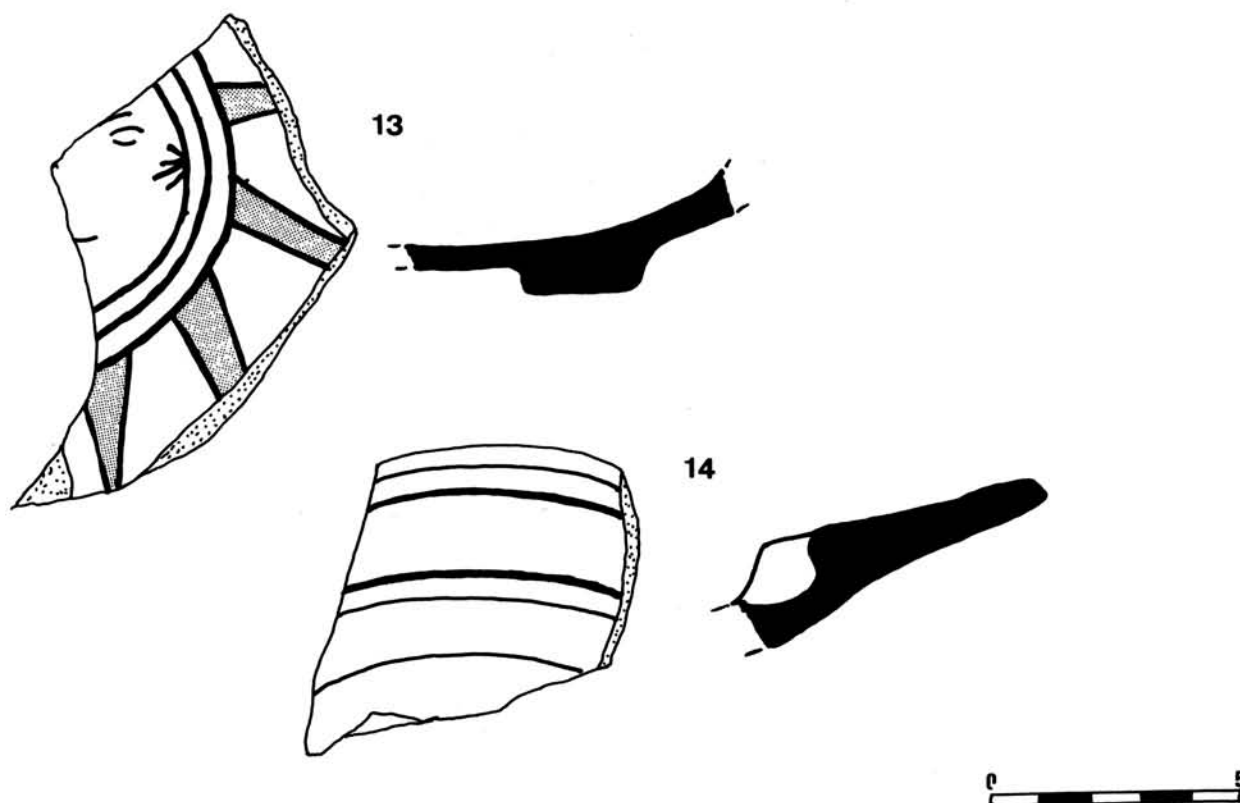

FIG. 4

manganès i dibuixats en tres línies amb un espai intermig pintat en verd de coloració i intensitat irregulars (13).

3.2. Bores de plats

Nomes en tenim 3 exemples (14 i altres 2 no reproduïts). Els més simples són els dos no reproduïts, amb orla de 2 filets de manganès i verd enmig. El tercer (14) és una bora que presenta unes ondulacions en verd entre una orla de quatre filets de manganès.

Un intent de comparació d'aquests fragments amb la decoració desapareguda i estudiada a Manresa i Llinars presenta pocs punts i temàtiques paral·leles o similars, més aviat les hem establert amb les peces aparegudes al Lenguadoc mediterrani, estudiades per Régine BROECKER (27).

Des d'un punt de vista documental i com a hipòtesi, sembla adient pensar en un possible origen lleidatà, atesa la prodedència de les monges en una part considerable (28), i que l'aixovar on s'hi comprenien peces de cerà-

mica deuria haver-se fet a la ciutat de Lleida. Per altra part és prou coneguda la tradició alfarera dels moriscos de la ciutat, mantinguda fins a principis del segle XVII (29), i qui sap si entre les peces trobades n'hi ha d'aquesta precedència.

Amb tot, ara com ara no sembla prudent formular hipòtesis contundents donat que les troballes de ceràmica verd-bruna en els jaciments arqueològics de les terres de Lleida ha estat o ben minsa o infructuosa, i caldria establir comparances per tal d'arribar a conclusions fiables.

monestir santjoanista, Alguaire, 1981, pàg. 206.

(27) BROECKER, R.: *Ceràmica émaillée médiévales de Sant-Félix de Montceau*, en *Languedoc méditerranéen*, « Archeologie Médiévale », XII (1982), pàgs. 209-274.

(28) LLADONOSA PUJOL, J.: *Història de la vila d'Alguaire i el seu*

(29) Vid. nostre treball. *Notes sobre l'expulsió dels moriscos de la ciutat de Lleida (1610)*, « Miscel·lània, Les Terres de Llieda al segle XVII », Lleida, I.E.I., 1984, pàgs. 33-59, on fem referència i deixem constància de l'envalum de l'indústria alfarera lleidatana controlada pels moriscos, abans mudèjars. El mateix dibuix o semblant es reproduïx també en altres ceràmiques, igualment procedents del monestir d'Alguàrie, de reflexos metàl·lics o en decoració blau i verd. Vid. GONZALEZ PEREZ, J. R.: *Jaciments amb ceràmica decorada del segle XVII*, « Miscel·lània Les Terres de Lleida al segle XVII », Lleida, I.E.I., 1984, pàgs. 215-245. especialment figs. 4 i 4 bis, on hi ha el mateix reticulat de la nostra figura 1.